

TRACTATUS
DE DEO UNO SECUNDUM NATURAM.

SECTIO I.

DE COGNITIONE EXISTENTIAE DEI.

CAPUT I.

DOCTRINA S. SCRIPTURAE DE EXISTENTIA VERI DEI
COGNOSCIBILI EX MANIFESTATIONIBUS EIUS NATURALIBUS.

THESSIS I.

*Doctrina de rationali cognitione Dei
pertinet etiam ad theologiam.*

« Licet theologia fidei naturalem cognitionem existentiae Dei praesupponat, sicut supernaturalis ordo elevationis generatim supponit ordinem naturalem elevandum; pertinet tamen ad theologiam iudicare de humanae rationis valore ad ipsam naturalem cognitionem Dei, ac de modo huins cognitionis assequendae. »

I. Ex iis quae in Prolegomeno diximus de obiecto materiali et formalis theologiae, constat, Deum esse huius sacrae disciplinae obiectum vel princeps vel unicum et adaequatum, quatenus manifestationibus supernaturalibus rationi humanae, lumine fidei illustratae, sese revelavit. Haec autem illustratio rationem ipsam vimque naturalem ac lumen rationis non creat et efficit, sed supponit et ad altiorem ordinem elevat; unde etiam manifestationes Dei supernaturales quibus rationi elevatae sese revelat, supponunt manifestationes naturales, per quas Deus ipsi naturali lumini rationis sese exhibit cognoscendum. Demonstratio igitur et explicatio existentiae et attributorum Dei, quatenus ex manifestationibus naturalibus ratione intelliguntur, ad philosophiam pertinet; in theologia fidei autem distinctior illa naturalis cognitio assumitur ad parandam luculentiorem intelligentiam eorum, quae de Deo manifestationibus supernaturalibus revelata sunt; atque ita theologia utitur iis,

quae de Deo ex philosophicis disciplinis cognoscuntur, non tamquam principiis propriis suae doctrinae, sed tamquam subsidiis «ad maiorem manifestationem eorum, quae in hac scientia traduntur,» ut loquitur s. Thomas 1. q. 1. a. 5. ad 2. Quia tamen, ubi agitur de existentia Dei, theologia fidei et philosophia, manifestatio supernaturalis et naturalis, lumen fidei et rationis obiecto materiali convenienter, quamvis obiecto formaliter differant; hinc est, quod etiam multi theologi praeeuntibus ss. Patribus existentiae Dei, quae sane fundamentum est totius scientiae theologicae (1), prolixiores demonstrationes instituunt ex principiis naturalis rationis, «tamquam ex propriis non simpliciter, sed ex propriis ministerialiter,» ut ait Cajetanus ad 1. q. 2. a. 3. Huiusmodi tractationem philosophicam ss. Patres potissimum in apologiis adversus gentiles velut paedagogiam ad fidem cognitionemque christianam habere solent, pariterque theologi eam praeambulam esse ad ipsam theologiam declarant (2). Nos ne disciplinarum ordinem perturbemus, quae diversis scholis huius Universitatis attributae sunt, secuti exemplum gravium theologorum (3) demonstrationem philosophicam existentiae Dei in propria sua sede relinquemus, quam habet in metaphysica sacrae theologiae προπατιδεις.

(1) «Quoniam de religione quaerimus... Deum nisi et esse et humanis mentibus opitulari credimus, nec quaerere quidem ipsam veram religionem debemus. Quid enim tandem tanto molimine investigare cupimus... quo pervenire desideramus? Eone, quod esse aut ad nos pertinere non credimus?... Si Dei providentia non praesidet rebus humanis, nihil est de religione satagendum. Sin vero et species rerum omnium, quam profecto ex aliquo verissimae pulchritudinis fonte manare credendum est, et interior nescio quae conscientia Deum quaerendum Deoque serviendum meliores quoque animos quasi publice privatimque hortatur, non est desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quo velut gradu certo attollamur in Deum » s. Aug. de utilitate credendi cc. 13. 16. nn. 29. 34.

(2) «Deum esse, et alia huiusmodi quae per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, ut dicitur Rom. I, non sunt articuli fidei (sub ea ratione formaliter, qua naturali lumine cognoscuntur), sed praembla ad articulos. Sic enim fides praesupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam et ut perfectio perfectibile » S. Th. 1. q. 2. a. 2. ad 1.

(3) S. Thomas demonstrationem hanc *praembulam* existentiae Dei

II. Argumenta quibus existentia Dei in philosophia demonstratur, possunt spectari duplice: a) *directe*, quatenus ex entium contingentium existentia, ex eorum perfectiōnibus cum imperfectione connexis, ex naturae rationalis ceterarumque omnium, quarum existentia immediate intelligitur, ac proinde etiam ex totius universi essentiali dependentia, ordine ac dispositione ad finem, ex legis moralis absoluta et ineluctabili vi obligandi ratio vi sua et insito lumine cognoscit, non posse non existere ens necessarium tamquam effectuum causam creatricem, sapientissimum, perfectissimum, iustum ac sanctum provisorem et legislatorem, omnium principium ac finem. Tota haec argumentatio posita est in perspecto intimo nexu veritatum lumine rationis cognitarum, atque adeo ad philosophiam pertinet. Possunt b) argumenta rationalia spectari velut *reflexe*, dum quaeritur, quis sit eorum valor? an ratio humana generaliter polleat viribus insitis ad Deum existentem certo cognoscendum, an nominatim ex cognitione creaturarum ad cognitionem existentiae Dei creatoris, Dei inquam veri, personalis, ab hoc universo plane distincti ac diversi humana ratio naturali suo lumine pertingere queat? Consideratio haec *reflexa* propriam sedem habet tum in philosophia tum in theologia (1), sed modo diverso respondente diversae rationi formaliter utriusque scientiae. In philosophia quidem per ipsam demonstrationem directam etiam quaestio reflexa soluta est, cum ratio evidenter cognoscens obiectum

in Summa theologica q. 2. a. 3. absolvit facto compendio ex iis, quae disputaverat in Summa philosophica contra gentiles lib. I. c. 13; maiori etiam brevitate eam expedient ex vetustis Scholasticis Robertus Pulus, Petrus Pietaviensis initio sententiarum suarum, Alexander Hallensis P. I. q. 3. m. 4. Magister autem 1. dist. 3. P. I. non mere philosophice demonstrat existentiam, sed potius ex Scriptura et Patribus demonstrabilitatem eiusque modum declarat; eandemque methodum servat s. Bonaventura in commentario ad illum locum Magistri. Postiores etiam theologi gravissimi Suarez, Vasquez, Franciscus de Lugo etc., ubi theologie de Deo agunt, non tam de ipsa philosophica demonstratione sunt solliciti, quam de valore argumentorum rationalium ex principiis theologicis aestimando.

(1) Vide Suarez de Deo l. I. c. 1. nn. 2. 13.

intelligat etiam reflexe, cognitionem esse veram. Vera enim scientia non est, « nisi quis sciat se scire; nam scientia debet esse perfectum intellectuale lumen, quod seipsum manifestat » (Suarez Metaphys. disp. I. sect. 4.) (1). Potest tamen cognitio reflexa veritatis perfici et reddi distinctior analysi argumentorum.

Ad theologiam autem sub formali eius ratione sine dubio pertinebit iudicium de valore demonstrationis rationalis et de vi rationis humanae ad Deum existentem ex creaturis insito sibi lumine cognoscendum, si in verbo Dei revelato, quod theologiae est proprium obiectivum cognitionis principium, explicite haec rationis virtus affirmetur aut negetur; vel certe in revelatione contineantur principia, ex quibus quid affirmandum, quid negandum sit, legitimate deducatur. Atqui tum in verbo Dei scripto tum in universali ac constanti eiusdem verbi revelati interpretatione quam catholici Ecclesiae doctores tradiderunt, multa sunt, quae ostendunt Deum auctorem rationalis luminis etiam supernaturali revelatione nos docuisse de virtute congenita et de modo per hanc virtutem naturalem cognoscendi eum, cuius cognitio est finis ultimus rationis, necessarius ac naturalis. Quamvis enim verum esset, quod theologi nonnulli recentiores animadvertiscant, in Scripturis et revelatione supernaturali generatim non tam argumentis persuaderi veri Dei existentiam quam plenissimam eius iam supponi persuasionem, haec tamen ipsa suppositio imprimis ostenderet, cognitionem et persuasionem Dei existentis aliquam esse et supponi antecedentem ac independentem a supernaturali revelatione. Praeterea revelatio eadem, potissimum ubi ignorantem reprehendit vel negationem veri Dei, tum theoretice modum indicat, quo homines natura duce ad Deum cognoscendum pervenire potuissent et debuissent; tum *practice* et exercite demonstrationes rationales existentiae Dei ductas ex facto existentiae huius universi tamquam legitimas et sufficientissimas Scriptura ipsa non uno in loco exhibit, quas Ecclesiae Patres doctoresque, sensum Scripturarum

(1) « Per lucem mentis intelligo vera esse, quae dicta sunt, et haec me intelligere per hanc rursus intelligo » S. Aug. de vera relig. n. 97.

et ex eo derivatum intellectum catholicum diligentius excollentes, plenis deinceps disputationibus vindicarunt. Haec nunc obiter indicata in sequentibus fient luculentiora; sufficiunt tamen, ut concludamus, sine dubio suppeteret principia theologica, ex quibus sin minus de singulis argumentis philosophicis, certe de valore demonstrationis rationalis universim, ac de viribus humanae rationi insitis ad cognoscendam ex creaturis existentiam Dei creatoris iudicium ferri possit. Pertinet ergo ad theologiam sub formali ratione spectatam, licet non ad eam solam, examen et *ἐπικρίσις* cognitionis rationalis cognitionisque modi, quando quaeritur, an aliqua sit et quae sit legitima rationalis demonstratio existentiae Dei.

THESS. II.

Scripturae declarant Dei manifestationem per opera creationis pro ratione humana.

« Revelatio supernaturalis in sacris Scripturis consignata perspicue docet, spectabili hoc universo secundum eius ordinem *physicum* et *historicum* contineri Dei manifestationem naturalem congenito humanae rationis lumini aptatam, ut hominibus ratione iam utentibus et facultas sit et, si alia desint praesidia, officium ex ea cognoscendi verum Deum, personalem, ab hoc universo distinctum, a creatura rationali supremo cultu honorandum. »

Inter Scripturarum testimonia non pauca quae ad thesim probandam adhiberi possunt, fere sola sufficient nobis praecipua illa atque solemnia Rom. I. 18. sqq.; Sap. XIII. 1-9 (1);

Rom. I.

(1) « Revelatur enim ira Dei de coelo super omnem impietatem et iniquitatem hominum eorum, qui in quibus non subest veritatem Dei in iniustitia detinunt. 18.

Sap. XIII.

« Vani autem sunt omnes homines (*ματαῖοι μὲν γέροι πάντες ἀνθρώποι*), in quibus non subest scientia Dei; et de his quae videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est (*τοῦ δύτα*), neque operibus attinentes agnoverunt, quis esset artifex; sed ant ignem... aut solem et lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt. 1. 2.

in notitia) 23. 28.